

Congreskrant 1

Op zaterdag 25 januari 1997 wordt in Tilburg het tiende congres van GroenLinks gehouden. Inhoudelijk thema is het Europees beleid, waarover het partijbestuur het onderstaande congresstuk 'Voorbij markt en munt – Europa naar een duurzame Unie' heeft opgesteld. Verder vindt op het congres de verkiezing van een nieuw partijbestuur plaats.

Regeling afvaardiging

Het aanwijzen van congresafvaardigden is de taak van de afdelingsledenvergaderingen. Hetaantal congresafvaardigden wordt vrijgelaten. Een afdeling mag dus zelf uitmaken hoeveel van haar leden zij naar het congres stuurt. **Leden die afgevaardigd willen worden, kunnen dat melden aan de secretaris van de afdeling.** Half november krijgen de afdelingssecretarissen een formulier dat voor de aanmelding moet worden gebruikt. Aanmelding is mogelijk tot **25 december**.

Indiening amendementen

Het congres zal besluiten nemen over de tekst van de uitspraken uit het congresstuk 'Voorbij markt en munt – Europa naar een duurzame Unie'. Deze uitspraken zijn amendeerbaar. Dat geldt niet voor de toelichtingen: de tekst daarvan zal na het congres worden aangepast aan de dan definitief vastgestelde uitspraken. Verder wordt van het congres een besluit gevraagd over het partijbestuursvoorstel inzake het lijsttrekkersreferendum.

Amendementen mogen worden ingediend door de afdelingen, het partijbestuur, de landelijke categorale groepen en groepen van ten minste vijftien partijleden gezamenlijk. Voor de amendering moeten **amendementsformulieren** worden gebruikt, die op het partijbureau kunnen worden aangevraagd. Sluitingsdatum voor het indienen van amendementen is **2 november**. Amendementen die na deze datum binnenkomen, worden niet meer in behandeling genomen.

Voorrondes

Ter voorbereiding van het congres worden negen voorrondes gehouden, verspreid over het land. Deze voorrondes zijn bedoeld om de inhoudelijke discussie over het congresprogramma te verdiepen en (mensen uit) afdelingen en groepen de gelegenheid te bieden gezamenlijk amendementen in te dienen. Leden worden opgeroepen gebruik te maken van deze mogelijkheid om de congresvoorbereiding inhoudelijk toe te spitsen.

Het congrespresidium draagt zorg voor de inhoudelijke gang van zaken bij de voorrondes. Voor elke voorronde is een inhoudelijk accent gekozen, waarover deskundige sprekers met elkaar en met de aanwezigen zullen debatteren.

Tijdens de voorronde kunnen uiteraard alle voorgedragen congresuitspraken onderwerp van gesprek zijn. Dat geldt ook voor het partijbestuursvoorstel om het lijsttrekkersreferendum af te schaffen. Bij elke voorronde is een partijbestuurslid aanwezig.

Een gratis *reader* met achtergrondartikelen over de thema's van de voorrondes is vanaf 20 augustus aan te vragen bij het partijbureau (tel. 020-6202212). Daar valt ook de discussienota *Maastricht voorbij* van Eurodelegatie en Tweede-Kamerfractie te bestellen (f 10,- incl. porto).

Programma voorrondes

12 september Wageningen

Met debat over *De EU en het Zuiden – helpt handel (het milieu naar de knoppen)?* tussen Nel van Dijk (Europarlementariër GroenLinks), Olivier Hoedeman (A SEED), A. van Kuyvenhoven (hoogleraar ontwikkelingseconomie, o.v.) en Demba Diop (EcoFair).

19.30 uur, Café 't Gat, Herenstraat 11. [Van NS-station Ede-Wageningen bij voorkeur met bus 83 of Interliner naar busstation Wageningen (15 min.). Vandaar lopen (5 min.) door Stationsstraat; rechtsaf Hoogstraat in; linksaf Molenstraat in; eerste straat rechts.]

23 september Maastricht

Met debat over *EU uitbreiden, 'Maastricht' herzien* en over *Euregionale samenwerking* tussen Joost Lagendijk (voorzitter Stg. GroenLinks in de EU), Arie Oostlander (Europarlementariër CDA) en Olivier Hoedeman (A SEED).

19.30 uur, Café Aux Arcades, Sint Annalaan 11. [Van NS-station met bus 24 of 25; uitstappen op Kon. Emmaplein.]

24 september Nijmegen

Met debat over *Europees asielbeleid* tussen Nel van Dijk (Europarlementariër GroenLinks) en Harry van den Berg (Wetenschappelijke Raad GroenLinks).

19.30 uur, Forum de Ganzenheuvel, Ganzenheuvel 56. [Vanaf NS-station 15 min. lopen: rechtuit door Burg. Hustinxstraat, Smetiusstraat, Bloemerstraat tot Plein 44; linksaf Houtstraat in, Stikke Hezelstraat oversteken. Evt. per bus van NS-station tot Plein 44.]

30 september Leiden

Met debat over *Europees asielbeleid* tussen Marjan Lucas (Vluchtelingenwerk), Harry van den Berg (Wetenschappelijke Raad GroenLinks) en Jan Laurier (wethouder vluchtelingenbeleid Leiden).

20.00 uur, Antonius Zalen centrum, Lange Mare 43. [Van NS-station (uitgang stadzijde) rechtdoor via Stationsstraat; bij bereiken Beestenmarkt meteen linksaf, over Oude Singel; bij eerste brug rechtsaf.]

2 oktober Groningen

Met debat over *Europees veiligheidsbeleid & de NAVO* en over *Economische & Monetaire Unie* tussen Tom Pitstra (Eerste-Kamerlid GroenLinks), Hans Schoen (medewerker Tweede-Kamerfractie GroenLinks), Frans Janssen (bestuurslid Stg. GroenLinks in de EU) en J.Th. Degenkamp (hoogleraar recht).

20.00 uur, Huis de Beurs, A. Kerkhof 4. [Van NS-station via bruggetje over kanaal; rechtdoor tot Vismarkt.]

3 oktober Amsterdam

Met debat over *Het (asociale) Europa* tussen Nel van Dijk (Europarlementariër GroenLinks), Hans Hoogervorst (Tweede-Kamerlid VVD) en Jan Marijnissen (Tweede-Kamerlid SP).

19.30 uur, Mozeshuis, Waterlooplein 205. [Van NS-stations CS of Amstel met metro naar Waterlooplein.]

4 oktober Rotterdam

Met debat over *Europees veiligheidsbeleid & de NAVO* tussen Nel van Dijk (Europarlementariër GroenLinks), Magda Aelvoet (Europarlementariër Agalev) en Karel Koster (AMOK).

19.30 uur, Zalencentrum Engels, Stationsplein 45. [Van CS (uitgang centrum) rechtsaf naar hoek Stationsplein.]

9 oktober Zwolle

Met debat over *Europees veiligheidsbeleid & de NAVO* tussen Leoni Sipkes (Tweede-Kamerlid GroenLinks) en Kees Kalkman (partijbestuurder).

19.30 uur, Nieuwe Buitensociëteit, Stationsplein 1. [Tegenover NS-station.]

14 oktober Eindhoven

Met debat over *Europees veiligheidsbeleid & de NAVO* tussen Nel van Dijk (Europarlementariër GroenLinks) en Piet Schram (hoogleraar TUE, bestuurslid Vredescentrum TUE).

19.30 uur, Aristo, Vestdijk 16a. [Van NS-station (uitgang centrum) rechtdoor naar groen kantoorgebouw; daar rechtsaf.]

Resolutie 'Voorbij markt en munt — Europa naar een duurzame Unie'

Inleiding

1997 wordt een spannend jaar voor de Europese Unie. De regeringen van de vijftien lidstaten moeten het eens zien te worden over een herziening van het Verdrag van Maastricht. Daarover onderhandelen zij al sinds maart 1996 op de Intergouvernementele Conferentie (IGC). De bestaande samenwerking stelt de EU niet in staat een oplossing te bieden voor veel problemen van haar burgers. Dat is de EU op een vertrouwenscrisis komen te staan. Alleen een grondige herziening van 'Maastricht' kan het draagvlak voor de Europese integratie herstellen.

Na het einde van de Koude Oorlog kloppen de landen van Midden- en Oost-Europa aan de poort van de EU. Hun toetreding biedt een historische kans op grotere stabiliteit in Europa. Het vooruitzicht van uitbreiding van de EU maakt een doelmatiger en democratischer functioneren van de Europese instellingen extra urgent.

1997 wordt ook een spannend jaar voor de Nederlandse regering. Volgens het tijdschema van de IGC breekt in de eerste helft van 1997 de beslissende onderhandelingsfase aan. Nederland is dan voor een half jaar voorzitter van de EU. Indien de vijftien regeringen onder Nederlandse leiding tot overeenstemming komen, kunnen hun regeringsleiders in juni 1997, tijdens de Top van Amsterdam, wellicht een nieuw Verdrag sluiten. De verschillen van inzicht tussen de lidstaten zijn echter enorm. Het zal een bijzonder zware opgave worden voor de Nederlandse regering om een Verdrag te ontwerpen dat door alle vijftien regeringen onderschreven wordt, en dat tegelijk aan de verwachtingen van de Europese burgers voldoet.

Tot slot wordt 1997 ook een spannend jaar voor GroenLinks. Zowel in de *Uitgangspunten van GroenLinkse politiek* uit 1991 als in het *Verkiezingsprogramma 1994-1998* betoont GroenLinks zich als internationaal georiënteerde partij een voorstander van Europese integratie. Deze wordt gekenschetst als het onvermijdelijk uitvloeisel van de internationalisering van economie en politiek. Toch stemde GroenLinks tegen het Verdrag van Maastricht. De belangrijkste bezwaren betroffen het gebrek aan democratie en het eenzijdig economische karakter van de integratie met voorbijgaan aan de sociale en ecologische dimensie. Deze bezwaren hebben sindsdien nauwelijks aan geldigheid ingeboet. Tegelijk is het wenselijk om sommige GroenLinkse standpunten over Europa aan te scherpen of te herzien. De ontwikkelingen van de laatste jaren geven hiertoe aanleiding: de burgeroorlog in ex-Joegoslavië, de hoge maatschappelijke prijs van de invoering van de eenheidsmunt Euro, de bewijzen van verspilling en fraude met Europese gelden, de zorg om het behoud van de Nederlandse identiteit, de politieke verlamming in de EU.

Voorzien van actuele congresuitspraken is GroenLinks des te beter in staat om de Nederlandse regering, tijdens haar voorzitterschap van de IGC en bij andere Europese onderhandelingen, kritisch te volgen en waar mogelijk te beïnvloeden. Ook de inbreng van GroenLinks in de Groene Fractie in het Europees Parlement wordt erdoor versterkt. Uiteraard zal het nieuwe Verdrag, zo het al tot stand komt, hoogstens een deel van de GroenLinkse verlangens inwilligen. De uitspraken van het partijcongres vormen dan een toetssteen voor de vraag of de Europese Unie, naar het oordeel van GroenLinks, voldoende vooruitgang boekt op de weg naar een groen, sociaal en democratisch Europa.

1. Verdieping van de Europese samenwerking

De Europese Unie verkeert in een geloofwaardigheidscrisis. De gebrekkige sociale en milieupolitiek, het falend buitenlands beleid, het democratisch tekort, het teveel aan bureaucratie en het gemis aan rechtszekerheid maken een ingrijpende wijziging van het Verdrag van Maastricht noodzakelijk.

Veel rechtse partijen in de lidstaten echter beschouwen de EU als bijna af. Zij stellen zich tevreden met de interne markt en de geplande eenheidsmunt. Sommige rechtse (en zelfs linkse) krachten schrikken er niet voor terug om, inspelend op de onvrede over de EU, de geest van het nationalisme uit de fles te halen, teneinde verdere politieke integratie te frustreren. Groene en linkse stromingen mogen het aan de kaak stellen van de tekortkomingen van de EU niet aan nationalist overlaten. Maar tegelijk dienen zij de verheerlijking van de nationale staat te weerspreken. Voor veel milieuproblemen, sociaal onrecht en bloedige conflicten bestaan niet langer louter nationale oplossingen. De internationalisering van de economie vraagt om een versterking van grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden. De EU is wereldwijd het verst gevorderde internationale samenwerkingsverband op het pad van bovenationale besluitvorming en democratische controle. Een halt toeroepen aan de EU is dan ook geen progressieve keuze. Zeker niet omdat de Europese integratie ertoe heeft bijgedragen dat de landen van West-Europa hun onderlinge conflicten in de afgelopen vijftig jaar nog slechts met vreedzame middelen hebben uitgevochten. Dat is een zeer waardevolle breuk met het verleden. En een voorbeeld voor de gewenste verzoening van Oost- en West-Europa na het einde van de Koude Oorlog.

Uitspraak 1

GroenLinks zet zich in voor een verdieping van de samenwerking in de Europese Unie. De totstandkoming van een politieke unie ver-

rient voorrang boven de voltooiing van de economische en monetaire integratie. Deze politieke unie moet de Europese instellingen in staat stellen om sociale, ecologische en veiligheidsproblemen aan te pakken waarvoor niet langer louter nationale oplossingen bestaan.

De Europese Unie kan haar huidige geloofwaardigheids crisis alleen te boven komen als de herziening van het Verdrag van Maastricht de basis legt voor een groener en sociaal Europa. Een Europa dat democratisch georganiseerd is en vrede en veiligheid binnen en buiten haar grenzen bevordert.

2. Uitbreiding van de Europese Unie

De EU gaat een half jaar na het einde van de IGC onderhandelen over toetreding met een twaalfal landen: Malta, Cyprus, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Slovenië, Roemenië, Bulgarije, Estland, Letland en Litouwen. Een grote meerderheid van de burgers van deze landen ziet opname in de EU als een garantie voor stabiliteit en welvaart. Toetreding van Midden- en Oost-Europese landen vergroot ook de veiligheid voor West-Europa.

Om hun aansluiting mogelijk te maken, moet de EU de noodzakelijke veranderingsprocessen in de kandidaat-lidstaten ruimhartig ondersteunen. Niet alleen met hulpprogramma's, maar ook door deze landen een grotere toegang te verschaffen tot de interne markt. De stimulering van grensoverschrijdende contacten tussen burgers, NGO's en politieke partijen uit Oost en West komt de opbouw van civiele samenlevingen in Midden- en Oost-Europa ten goede.

Toename van het aantal lidstaten vergt doelmatige en democratische Europese instellingen. De voorziene uitbreiding van de EU mag echter niet afhankelijk gemaakt worden van de uitkomst van de IGC. Juist de voorgenomen uitbreiding zet de lidstaten onder druk om hun samenwerking te verdiepen.

Uitspraak 2

Opname van Midden- en Oost-Europese landen in de EU vergroot de veiligheid van alle Europeanen. Kandidaat-lidstaten moeten wel aan de volgende voorwaarden voldoen:

- a) de mensenrechten en de rechten van minderheden respecteren;**
- b) stabiele democratieën en rechtsstaten zijn;**
- c) onderlinge conflicten hebben bijgelegd;**
- d) gelijktijdig met de interne-markt-wetgeving, ook de sociale en milieuwetgeving van de EU ten uitvoer leggen.**

De EU dient op haar beurt aan de kandidaat-lidstaten meer economische hulp te verlenen, ruimere

markttoegang en steun voor de opbouw van de civiele samenleving. Ook als de Intergouvernementele Conferentie mislukt, dient de EU haar toetredingsbelofte gestand te doen.

3. Subsidiariteit

De EU moet alleen taken behartigen die niet of minder goed kunnen worden uitgevoerd op nationaal, regionaal of lokaal niveau. Dit subsidiariteitsbeginsel, vastgelegd in het Verdrag van Maastricht, kan niet voor eens en altijd worden ingevuld. Nieuwe tijden kunnen nieuwe problemen oproepen die om een Europees antwoord vragen. Bestaande activiteiten van de EU, zoals de verstrekking van structuursubsidies aan rijke lidstaten, kunnen worden beëindigd. De toepassing van het subsidiariteitsbeginsel is altijd inzet van politieke strijd. Het wordt door sommige regeringen ten onrechte gebruikt om Europese sociale en milieuwetgeving te blokkeren.

Het subsidiariteitsbeginsel moet de EU ervan weerhouden zich nodeloos te mengen in zaken die sterk verweven zijn met nationale of regionale identiteiten. Harmonisatiemaatregelen op terreinen als cultuur, onderwijs en strafrecht dienen alleen genomen te worden bij uiterste noodzaak, zoals bijvoorbeeld voor de vervolging van fraude met Europese gelden.

Europese cultuur dient in de eerste plaats te bestaan uit het leren omgaan met en waarden van culturele verschillen. De bescherming van de veelheid aan talen in Europa vormt daarvoor de lakmoesproef. Zeker binnen vertegenwoordigende instellingen als het Europees Parlement dienen alle officiële talen op gelijke voet te staan, *coûte que coûte*.

Uitspraak 3

De Europese instellingen en de lidstaten dienen het subsidiariteitsbeginsel te respecteren. Dit beginsel moet het debat over de taken van de EU niet frustreren, maar juist inspireren.

Harmonisatie van nationale wetgevingen inzake cultuur, onderwijs en strafrecht is ongewenst. De talenrijkdom van Europa dient te worden beschermd, ook binnen de Europese instellingen.

4. Europees burgerschap

Het Verdrag van Maastricht maakt gewag van een Europees burgerschap. Dit is nog mager ingevuld. Een belangrijk bezwaar is dat het Unieburgerschap niet geldt voor de circa twaalf miljoen migranten in de EU die niet de nationaliteit van een lidstaat bezitten. Daardoor wordt hun ondermeer de vrijheid van vestiging in elke lidstaat en het kiesrecht voor het Europees Parlement onthouden.

Omdat de EU geleidelijk meer invloed krijgt op het dagelijks leven van alle burgers, dient de bescherming van hun rechten ook op EU-niveau verzekerd te zijn. Daarvoor is een Europese grondwet nodig, die invulling geeft aan het Unieburgerschap.

Tot de burgerrechten die in deze

grondwet moeten worden vastgelegd, behoort het recht op toegang tot bestuurlijke informatie. Te veel officiële documenten en besluiten worden door de Europese instellingen geheim gehouden. Dat valt niet te rijmen met de eis van democratisch en doorzichtig bestuur.

Belangrijk is ook het recht op collectieve juridische actie: burgers en NGO's, bijvoorbeeld milieuorganisaties, moeten naar het Europees Hof van Justitie kunnen stappen om een algemeen belang te beschermen tegen onwettige handelingen of nalatigheid van Europese instellingen.

Uitspraak 4

Het EU-verdrag dient vereenvoudigd en verduidelijkt te worden tot een Europese grondwet die invulling geeft aan het Unieburgerchap. Daartoe dienen in het Verdrag te worden vastgelegd:

- een lijst van grondrechten, ontrend aan onder meer het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en het Sociaal Handvest;
- een schorsings- en royementsclausule voor lidstaten die zich schuldig maken aan systematische schending van grondrechten of sabotage van Europese besluiten;
- een antidiscriminatiebepaling die discriminatie naar geslacht, seksuele voorkeur, ras, religie, leeftijd of handicap expliciet verbiedt, maar de lidstaten alle ruimte laat om positieve actie te voeren voor groepen op achterstand;
- het recht op toegang tot bestuurlijke informatie;
- het recht op collectieve juridische actie;
- de mogelijkheid van EU-wijde referenda.

De gang naar het Europees Hof van Justitie dient voor zowel Unieburgers als migranten van buiten EU gewaarborgd te zijn. Migrantendienen na vijf jaar legaal verblijf in de Unie het Europees burgerschap te kunnen verkrijgen.

5. De Europese instellingen

Voor zover het nodig is nationale bevoegdheden over te dragen aan de EU, moeten de besluitvorming en de controle daarop voldoen aan eisen van democratie en doelmatigheid. Dat vergt een versterking van de onafhankelijke uitvoerende macht, de Europese Commissie, en van de controle daarop door Europees Parlement, Europees Hof van Justitie en Europese Rekenkamer.

Het huidige 'democratische tekort' in de EU kan slechts ten dele worden verholpen door nationale parlementen meer bevoegdheden te geven. Binnen de machtigste instelling van de EU, de Raad van Ministers, moeten nationale ministers vaak compromissen sluiten. Wanneer het onderwerp geen unanimité vereist, worden zij soms overstemd. Nationale parlementen kunnen deze besluiten en wetten dan niet meer amenderen of verwerpen. Als ze dat wel zouden

mogen, zou de EU onbestuurbaar worden. Parlementaire controle dient daarom op Europees niveau te worden uitgeoefend door het Europees Parlement.

Het Verdrag van Maastricht introduceerde voor een beperkt aantal onderwerpen de medebeslissingsprocedure, waarbij Raad en EP samen wetten vaststellen. Dit parlementair medebeslissingsrecht moet worden uitgebreid en vervolmaakt. Alleen onder die voorwaarde is het aanvaardbaar dat de besluitvorming bij unanimité in de Raad wordt vervangen door meerderheidsbesluitvorming, teneinde verlamme veto's te voorkomen.

Het EP oefent zijn werkzaamheden uit op drie plaatsen: Straatsburg, Brussel en Luxemburg. Dit is zo geregeld door de regeringsleiders van de lidstaten. Indien het EP het recht krijgt zijn eigen zetel te kiezen, zal het waarschijnlijk snel een eind maken aan deze verspillende praktijk en kiezen voor Brussel.

Uitspraak 5

Ter bevordering van democratie, openbaarheid, rechtszekerheid en doelmatigheid in de EU zijn de volgende institutionele wijzigingen noodzakelijk:

- Het initiatiefrecht en de uitvoerende bevoegdheden van de Europese Commissie worden versterkt.
- Openbare besluitvorming bij (gekwalificeerde) meerderheid wordt regel in de Raad van Ministers.
- Het Europees Parlement krijgt medebeslissingsrecht bij alle wetgeving waarover de Raad van Ministers bij (gekwalificeerde) meerderheid besluit, grotere controle over andere besluiten van Raad en Commissie, het laatste woord over de gehele gemeenschapsbegroting, initiatiefrecht, een versterkt enquête-recht, het recht om Commissarissen individueel te benoemen en te ontslaan, en het recht om de eigen zetel te kiezen.
- Het Europees Hof van Justitie krijgt volledige rechtsmacht over alle wetgeving en besluitvorming in de EU.
- De Europese Rekenkamer krijgt grotere bevoegdheden in de strijd tegen fraude en verspilling.
- Kwaliteit, begrijpelijkheid en snelheid van wetgeving worden verhoogd.

Ter bescherming van de invloed van kleinere lidstaten dient de Europese Commissie één Commissaris uit elke lidstaat te tellen. De stemverhoudingen in de Raad van Ministers mogen niet gewijzigd worden ten gunste van de grote lidstaten.

6. Sociaal beleid en werkgelegenheid

Europese sociale wetgeving is noodzakelijk om sociale dumping te voorkomen. Met slechte arbeidsvoorwaarden en lage belastingen kunnen lidstaten een concurrentievoordeel behalen op de interne markt. De on-

deringe wedijver draagt bij aan de afbraak van publieke voorzieningen en sociale zekerheid.

Het Verenigd Koninkrijk weigerde zich in 1991 te binden aan een versterkt sociaal beleid. De afspraken daarover tussen de overige veertien lidstaten staan nu in een apart Sociaal Protocol. De Britse afzijdigheid vormt sindsdien een rem op de totstandkoming van sociale minimumnormen. De overige lidstaten vrezen de concurrentie van het lage-lonenland. De Britse opt-out dient dan ook beëindigd te worden.

Het sociaal beleid wordt versneld en verbeterd, als de Raad van Ministers bij gekwalificeerde meerderheid besluit over alle sociale richtlijnen. De wetgeving kan dan niet langer worden uitgekleeft of getorpedeerd door een onwillige lidstaat. Het Europees Parlement komt medebeslissingsrecht toe.

De EU kan een grotere inspanning leveren in de strijd tegen werkloosheid, zelfs zonder extra geld van de lidstaten. Zo zou de EU maatregelen kunnen nemen om arbeidstijdverkorting te bevorderen. De BTW op milieuvriendelijke en arbeidsintensieve diensten dient te worden verlaagd. Er moet een einde komen aan de belastingconcurrentie tussen de lidstaten, die de heffingen op kapitaal almaar doet dalen ten koste van de minst mobiele productiefactor, arbeid. Volledige fiscale harmonisatie is niet gewenst, minimumtarieven wel.

De interne markt moet niet alleen voor bedrijven, maar ook voor werknemers grenzen slechten. Wie in een andere lidstaat werk zoekt of vindt, wordt nog te vaak geconfronteerd met ongediende diploma's, lagere uitkeerr rechten en hogere belastingen. Betere Europese wetgeving is nodig om het vrij verkeer van werknemers te waarborgen. Bij wijziging van sociale en fiscale wetten zouden lidstaten een 'grensarbeiderstoets' moeten uitvoeren.

Uitspraak 6

Het Sociaal Protocol moet in het Verdrag worden opgenomen. Voor alle sociale wetgeving dient de medebeslissingsprocedure te gelden.

De EU dient normen voor de minimale hoogte van minimumloon en bijstand vast te leggen. Deze normen behoren afhankelijk te zijn van het gemiddeld inkomen in de afzonderlijke lidstaten. Het nieuwe Verdrag moet een werkgelegenheids Hoofdstuk bevatten, dat de EU sociaal-economische en fiscale instrumenten geeft voor werkloosheidsbestrijding.

Europese en nationale maatregelen zijn noodzakelijk om belemmeringen voor grensarbeiders en migrerende werknemers weg te nemen.

7. Duurzame ontwikkeling

Internationale samenwerking is onontbeerlijk om de bedreigingen voor het milieu, zoals het broeikaseffect, af te wenden. Meer dan enig andere internationale organisatie bindt de EU haar lidstaten aan milieuvorschriften.

Toch is Europa nog verre van duurzaam. In het nieuwe Verdrag dient duurzame ontwikkeling dan ook een hogere prioriteit te krijgen.

Om te voorkomen dat het Europees milieubeleid een steeds grotere achterstand oploopt op de ontwikkeling van de interne markt, dient voor alle milieumaatregelen dezelfde besluitvorming te gelden als voor de interne markt. Het unanimitévereiste dat in de Raad van Ministers geldt voor bijvoorbeeld milieueffingen, heeft de invoering van Europese ecotaxen tot nu toe verhinderd.

Bijna de helft van de Europese begroting gaat op aan steun voor de landbouw. Door de voorziene toetreding van Midden- en Oost-Europese landen met een grote boerenbevolking dreigt het EU-landbouwbeleid onbetaalbaar te worden. Ook de liberalisering van de mondiale handel in agrarische producten zet het subsidiestelsel onder druk. De Wereldhandelsorganisatie beschouwt vrijwel alle landbouwsubsidies, behalve milieupremies, als concurrentieverstorend. De reeds aangekondigde hervorming van het landbouwbeleid biedt dus kansen om de prijs- en inkomens- steun voor boeren afhankelijk te maken van hun inspanningen voor een duurzamere landbouw. Dat zou ook de (zwaar gesubsidieerde) export van overschotten verminderen, die regionale voedselmarkten in de Derde Wereld verstoort.

'Duurzame ontwikkeling' vraagt om instandhouding van hulpbronnen en overdracht van milieugebruiksruimte naar het Zuiden. Dat betekent onder meer dat de Europese visserijvloot dient te stoppen met het leegvissen van de wereldzeeën. Bij het afsluiten van visserij-akkoorden moet de EU veel meer rekening houden met de belangen van lokale vissersgemeenschappen in ontwikkelingslanden.

Uitspraak 7

Duurzame ontwikkeling moet een hoofddoelstelling worden in het EU-verdrag. Duurzaamheid dient richtinggevend te zijn voor alle Europese beleidsterreinen. Bij de harmonisatie van nationale regels moet de EU zich richten op een zo hoog mogelijk niveau van bescherming. Lidstaten dienen altijd strengere eisen te kunnen stellen ter bescherming van milieu en volksgezondheid, ook als deze het vrije verkeer van goederen en diensten hinderen.

In het Verdrag moet een energiehoofdstuk komen, gericht op energiebesparing, duurzame energiebronnen en sluiting van kerncentrales.

Voor alle milieumaatregelen, inclusief ecotaxen, dient de medebeslissingsprocedure te gelden.

De noodzakelijke hervorming van het EU-landbouwbeleid moet worden aangegrepen om prijs- en inkomenssteun voor boeren te koppelen aan voorwaarden inzake milieumaatregelen, natuurbescherming en landschapsonderhoud. De rechten van dieren dienen in het Verdrag te worden opgenomen.

In het belang van een duurzame visserij moet de EU overgaan tot een forse inkrimping van de Europese visserijvloot.

8. Economische en Monetaire Unie

De totstandkoming van de EMU is gepland voor 1999. De wisselkoersen van de nationale munten worden dan definitief aan elkaar vastgeklonken. Dit geldt echter alleen voor de lidstaten die voldoen aan de toelatingseisen van de EMU. Het Verdrag van Maastricht schrijft onder meer voor dat het overheidstekort in 1997 niet hoger mag zijn dan 3%. Dat dwingt de meeste lidstaten tot een sanering van hun begroting. Op belastingverhoging ligt echter een neo-liberaal taboe. De lidstaten beconcurreren elkaar bovendien met steeds lagere belastingen voor bedrijven. Derhalve vertalen de EMU-eisen zich overal in bezuinigingen. Deze leiden tot afbraak van publieke voorzieningen en sociale zekerheid, ten koste van de maatschappelijke samenhang.

De voor 2002 geplande invoering van de eenheidsmunt *Euro* vergemakkelijkt de handel tussen de EMU-landen. Valutarisico's verdwijnen; prijzen worden direct vergelijkbaar. De concurrentie op de interne markt zal verscherpen. Dat biedt voordelen voor consumenten, maar zet tevens lonen, arbeidsvoorwaarden en milieu onder druk. Zowel voor als na de start van de EMU wreekt zich dus het gebrek aan adequate sociale en ecologische minimumnormen in de EU.

Eenmaal EMU-lid, kunnen lidstaten economische tegenslagen niet langer verzachten door hun munt te devalueren. Ook hun overheidstekort dienen zij beperkt te houden, zelfs bij oplopende werkloosheid. Lonen en uitkeringen moeten dan verlaagd worden, want de EMU voorziet evenmin in hervordelingsmechanismen ter ondersteuning van kwakkelende nationale economieën. Voor de economische instrumenten die de lidstaten kwijtrafen, komen geen vergelijkbare EU-bevoegdheden in de plaats.

Het staat vast dat een aantal lidstaten zich niet op tijd zal kwalificeren voor de EMU. Hoe harder de Euro, hoe groter de kans dat deze landen in een spiraal van hoge rente, inflatie, devaluaties en oplopende overheidstekorten gevangen raken. Zo raken ze steeds verder verwijderd van de EMU-kopgroep. De monetaire en financiële solidariteit van de kopgroep met de achterblijvers is beperkt. Daarmee stevent de EU af op een monetaire tweedeling, die ook een politieke breuk kan veroorzaken.

De EMU biedt voordelen, vooral voor bedrijven en toeristen. Maar deze wegen niet op tegen de maatschappelijke kosten van geforceerde monetaire integratie zonder corrigerend beleid en onderlinge solidariteit.

Uitspraak 8

De voltooiing van de EMU dient te worden uitgesteld totdat:

- a) in het EU-verdrag de basis is gelegd voor een effectiever Europees beleid ten aanzien van mi-

lieu, sociale bescherming en werkgelegenheid;

- b) de EMU-deelnemers zich hebben verplicht tot financiële en monetaire solidariteit met de lidstaten die nog niet tot de EMU zijn toegelaten.

9. Europese en mondiale solidariteit

Meer sociale en politieke samenhang in de EU vergt verkleining van de welvaartsverschillen. De huidige EU-structuurfondsen voor regionale ontwikkeling dienen dan ook veel meer gericht te worden op de armste lidstaten. Dan wordt het rondpompen van geld, bijvoorbeeld van Nederland via Brussel naar het 'arme' Flevoland, teruggedrongen. Rijke lidstaten zouden alleen voor grensoverschrijdende samenwerking, bijvoorbeeld in Euregio's, subsidies moeten ontvangen. Ook de besteding van de structuurgelden laat te wensen over. De Europese Commissie dient meer mogelijkheden te krijgen om fraude, verspilling en ontduiking van de regels te bestrijden.

Nederland draagt meer geld af aan de EU dan het terugkrijgt in de vorm van subsidies. Tegelijk profiteert Nederland, als doorvoer- en exportland, volop van de interne markt. Er schuilt veel kortzichtig eigenbelang in de pleidooien voor een lagere afdracht aan de EU. Zij steken schril af tegen de toenemende verplichtingen van de EU aan haar ooster- en zuiderburen. Stabiliteit en welvaart aan de Europese grenzen vormen ook een Nederlands belang.

Dat neemt niet weg dat de buitenlandse hulp van de EU effectiever kan worden besteed. Vooral de steun aan ontwikkelingslanden vereist grondigere evaluaties, grotere democratische controle door het EP, betere coördinatie met nationale ontwikkelingshulp, sterkere samenhang met het buitenlands en handelsbeleid en meer nadruk op mensenrechten, democratie en sociale ontwikkeling.

De EU is het grootste handelsblok ter wereld. Vanuit deze positie dient zij initiatieven te nemen om de internationale handel te binden aan sociale en ecologische voorwaarden. De internationale gemeenschap dient bijvoorbeeld handelssancties af te kondigen tegen landen die de vakbondsvrijheid beknotten. De prijs van transport moet omhoog. Staten dienen vervuilende importen te kunnen verbieden of belasten. Zulke afspraken zijn vooral nodig binnen instituties als de Wereldhandelsorganisatie.

Schendingen van mensenrechten of internationaal erkende arbeidsnormen moeten ook gevolgen hebben voor de bilaterale handelsrelaties van de EU. Ernstig wangedrag van handelspartners dient te leiden tot investeringsbeperkingen en intrekking van handelsvoordelen.

Uitspraak 9

De Europese structuurfondsen dienen uitsluitend te worden ingezet ten behoeve van de armste lidstaten en van grensoverschrijdende samenwerkingsprojecten.

De controle op rechtmatigheid, doelmatigheid en duurzaamheid van Europese subsidies dient te worden versterkt.

De EU dient steun te geven aan economische ontwikkeling, ecologische modernisering en democratisering in Midden- en Oost-Europa, in de Gemeenschap van Onafhankelijke Staten en in het Middellandse-Zeegebied.

De toenemende betrokkenheid van de EU bij naburige regio's mag niet ten koste gaan van de relaties met andere ontwikkelingslanden. De toegang van ontwikkelingslanden tot de Europese markt moet worden vergroot. De ontwikkelingshulp van de EU dient doelmatiger te worden besteed.

De EU moet het voortouw nemen bij het stellen van sociale en ecologische randvoorwaarden aan de wereldhandel. Dergelijke afspraken dienen vooraf te gaan aan verdere liberalisering van de wereldmarkt.

10. Buitenlandse politiek

Verdeeldheid en machteloosheid kenmerken het zogenaamde Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB) van de EU. Het onvermogen om de volkerenmoord in ex-Joegoslavië te voorkomen vormt daarvan een pijnlijke illustratie. Een actievierde rol van de EU bij het voorkomen van conflicten vergt dat de lidstaten een grotere wil tot samenwerking ontwikkelen. Maar ook institutionele aanpassingen zijn noodzakelijk. Voor de rest van de wereld dient de EU een gezicht en een telefoonnummer te krijgen. De uitvoerende rol van de Europese Commissie dient daarom te worden versterkt. Een van de Commissarissen moet *Mevrouw of Meneer GBVB* worden, de hoofdverantwoordelijke voor het buitenlands beleid van de EU. Deze Commissaris krijgt ook de leiding over een eenheid voor analyse en planning.

De Raad van Ministers beslist tot nu toe bij unanimitéit over het buitenlands beleid. Het veto van één lidstaat kan ertoe leiden dat de EU passief blijft bij crises. Een doortastender buitenlands beleid is alleen mogelijk als de Raad van Ministers overgaat tot besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid. Daarbij moet gewaakt worden voor een nieuw democratisch tekort. Het Europees Parlement dient daarom volwaardige controlebevoegdheden te krijgen op het terrein van de buitenlandse politiek.

Van de EU als economische grootmacht mag een veel actievere bijdrage aan conflictpreventie en -beheersing binnen en buiten Europa worden verwacht. Daarvoor staan haar tal van geweldloze instrumenten ter beschikking, zoals bemiddeling, economische hulp en embargo's. Wellicht maakt het nieuwe Verdrag ook de inzet van militaire middelen voor vredesoperaties in EU-verband mogelijk. Deze zouden vooraf moeten worden goedgekeurd door het Europees Parlement.

De NAVO heeft in 1996 besloten haar Europese leden in staat te stellen

humanitaire en vredesbewarende missies uit te voeren zonder actieve Amerikaanse deelname. Ook hier dient de zelfstandige Europese rol beperkt te blijven tot vredesoperaties onder VN-mandaat. De vorming van een West-Europees defensieblok, binnen of buiten de NAVO, is niet het juiste antwoord op het einde van de deling van Europa. Daarom moet de WEU, de West-Europese defensieorganisatie, worden opgeheven. De OVSE, waarvan vrijwel alle Europese landen en de VS lid zijn, vormt het meest geschikte kader voor Europees vredes- en veiligheidsbeleid, mits de OVSE-instituties worden versterkt en gedemocratiseerd. De band tussen EU en OVSE behoort in het EU-Verdrag te worden vastgelegd. Op termijn moet de NAVO opgaan in de OVSE.

Optreden van de internationale gemeenschap bij ernstige schendingen van mensenrechten of (dreigende) genocide is het best gewaarborgd indien zowel de VN als de OVSE met permanente militaire eenheden worden toegerust. Zolang dit niet het geval is, blijven deze organisaties afhankelijk van de bereidheid van staten om blauwhelmen te leveren voor tijdelijke vredesmacht. In Bosnië is gebleken dat voor sommige vredesoperaties de NAVO onmisbaar is, vooralsnog. De samenwerking met Rusland en andere niet-NAVO-leden verdient herhaling bij eventuele toekomstige NAVO-missies onder VN-mandaat.

Door de productie en export van wapens maken veel lidstaten zich medeverantwoordelijk voor oorlogen, onderdrukking en hongersnood. De EU dient dan ook stringente controle te gaan uitoefenen op de export van militaire goederen en kennis. De lidstaten moeten afzien van wapenleveringen aan landen die mensenrechten schenden, in een spanningsgebied liggen of onvoldoende geld besteden aan basisbehoeften als onderwijs en gezondheidszorg. Informatie over militaire productie en handel dient openbaar te zijn. Subsidiering van de wapenindustrie moet worden verboden.

Uitspraak 10

Het buitenlands beleid van de EU dient doortastender en democratischer te worden. Dat vergt:

- a) versterking van de uitvoerende rol van de Europese Commissie, onder meer door benoeming van één Commissaris tot *Mevrouw of Meneer GBVB*;
- b) gekwalificeerde meerderheidsbesluitvorming in de Raad van Ministers;
- c) volwaardige controlebevoegdheden voor het Europees Parlement;
- d) vertegenwoordiging van de lidstaten door de EU in de VN-Veilighedsraad.

Bij de beheersing van crises dient de EU allereerst geweldloze instrumenten te benutten. Inzet van militaire middelen in EU-verband vergt een VN-mandaat en goedkeuring door het Europees Parlement. Lidstaten dienen het recht te hebben om niet mee te doen aan dergelijke vredesoperaties.

De WEU moet worden opgeheven. De EU dient zich te verplichten tot versterking van de OVSE. Op termijn dient de NAVO op te gaan in de OVSE.

Zowel VN als OVSE moeten de beschikking krijgen over permanente militaire eenheden van voldoende sterkte. In afwachting daarvan dienen tijdelijke VN-vredesmachters in te grijpen bij ernstige schendingen van mensenrechten of genocide. Indien nodig, moeten VN en OVSE een beroep doen op de NAVO voor vredesbewarende of vredesherstellende operaties.

Aan de wapenindustrieën van de lidstaten dient de EU strenge exportbeperkingen, openbaarheidsvoorschriften en een subsidieverbod op te leggen.

11. Justitie- en politie-samenwerking

Het Verdrag van Maastricht gaf de EU voor het eerst enige bevoegdheid op het terrein van justitie en politie. Hieraan ligt het streven naar een vrij verkeer van personen ten grondslag. Het wegvallen van de binnengrenzen noopt de lidstaten tot meer samenwerking inzake bijvoorbeeld buitengrenscontroles, asiel- en immigratiebeleid en de bestrijding van internationale criminaliteit.

Alle beslis macht over justitie- en politiesamenwerking berust bij de Raad van Ministers. Deze neemt besluiten bij unanimiteit, achter gesloten deuren. De Europese Commissie heeft slechts een beperkt initiatiefrecht. Het EP behoort geraadpleegd te worden door de Raad, maar dat gebeurt zelden. Een rol voor het Europees Hof van Justitie schrijft het Verdrag niet voor. Rechterlijke controle — essentieel voor de bescherming van individuele grondrechten — dient voor elk onderwerp opnieuw bevochten te worden, waarbij het Verenigd Koninkrijk steeds dwarsligt.

besluitvorming over justitie- en politiesamenwerking verloopt traag, mede door het unanimititeitsvereiste. Bij gebrek aan parlementaire medezeggenschap en openbaarheid, kunnen voorstellen net zolang worden uitgekleeft tot zij geen enkele lidstaat meer ongemak bezorgen. Daarmee dreigt de Raad de slechtste nationale praktijk tot Europese norm te verheffen. Zo hebben de resoluties over asielbeleid wel het begrip 'vluchteling' uitgehold, maar geen eind gemaakt aan de praktijk waarbij EU-lidstaten beurtelings hun asielvoorwaarden aanscherpen teneinde de toestroom van asielzoekers te verleggen naar andere landen. Het Europees Parlement, dat pleit voor financiële solidariteit bij de opvang van vluchtelingen, staat machteloos aan de zijlijn.

Over Europol, de Europese politie-informatiedienst, is een apart verdrag gesloten, dat de goedkeuring behoeft van de nationale parlementen. Deze kunnen echter slechts slikken of stikken. Op het functioneren van Europol bestaat geen parlementaire controle.

Het vrij verkeer van personen ten slotte is nog steeds niet gerealiseerd in de EU. Met name het Verenigd Koninkrijk houdt vast aan grenscontro-

les. Nederland en andere lidstaten hebben zich verplicht tot de afschaffing van grenscontroles in het Verdrag van Schengen. Dit verdrag staat echter los van de EU. Alle Europese instellingen staan hier buitenspel.

Uitspraak 11

GroenLinks wijst voortgaande Europese samenwerking inzake justitie en politie af, zolang het Verdrag geen waarborgen bevat voor de rechtsmacht van het Europees Hof van Justitie, de bescherming van individuele grondrechten, het medebeslissingsrecht van het Europees Parlement, het volledig initiatiefrecht van de Europese Commissie en openbaarheid van besluitvorming.

Ook Europol en het Verdrag van Schengen moeten aan deze eisen gaan voldoen. Het Verdrag van Schengen dient te worden opgenomen in het EU-verdrag. Vrij verkeer van personen moet gelden voor alle EU-burgers en migranten.

De EU dient voorrang te geven aan de totstandkoming van een gemeenschappelijk visum-, migratie- en asielbeleid. Dit behelst gekwalificeerde meerderheidsbesluiten in de Raad van Ministers, met parlementaire medezeggenschap en juridische controle. Het Europees asielbeleid moet een einde maken aan de negatieve beleidsconcurrentie tussen de lidstaten, door het principe van evenredige lastenverdeling in te voeren. Het Europees Hof van Justitie dient de asielvoorwaarden te kunnen toetsen aan het Vluchtelingenverdrag van Genève.

Het subsidiariteitsbeginsel moet strikt worden toegepast in justitie- en politiezaken. Harmonisatie van drugsbeleid is uit den boze.

12. Verdragswijziging en meerdere snelheden

Uit vrees voor een IGC die vastloopt in patstellingen, pleiten veel lidstaten voor integratie met meerdere snelheden. De lidstaten die dat willen of kunnen, gaan daarbij een verdere samenwerking aan, terwijl andere lidstaten niet meedoen. Zo zou, ondanks de onwil van sommige landen, een verbeterd gemeenschappelijk asielbeleid tot stand kunnen komen.

De bestaande ervaringen met meer-snelhedenintegratie zijn echter niet veelbelovend. Het Sociaal Protocol, waar het Verenigd Koninkrijk buiten staat, heeft weinig sociale vooruitgang opgeleverd, mede vanwege de Britse afzijdigheid. De EMU, waaraan Denemarken en het Verenigd Koninkrijk niet mee hoeven doen, en andere lidstaten niet mee zullen mogen doen, leidt tot politieke spanningen tussen 'eersterangs' en 'tweederangs' lidstaten.

Veel beleidsterreinen, zoals de interne markt en de Europese sociale wetgeving, zijn nauw met elkaar verbonden. Meer-snelhedenintegratie ondergraaft de solidariteit. Dat kan ontfaan in een *Europa à la carte*, waarbij iedere lidstaat slechts voor die vormen van samenwerking kiest die

hem profijtelijk lijken.

Meer-snelhedenintegratie maakt de Europese besluitvorming steeds complexer. De bevoegdheden van de Europese instellingen waarin noodzakelijkerwijs alle lidstaten vertegenwoordigd zijn (zoals de Europese Commissie en het EP) komen ter discussie te staan op beleidsterreinen waaraan slechts een beperkt aantal lidstaten deelneemt.

Het sluiten van een nieuw Verdrag vergt de unanieme instemming van alle regeringen. Dat leidt tot compromissen die vaak niet beantwoorden aan het doel van de verdragswijziging of aan de verlangens van de Europese burgers. Daarom dienen zij over het onderhandelingsresultaat in een referendum te kunnen oordelen.

Uitspraak 12

Europese integratie met meerdere snelheden is in beginsel ongewenst. Het mag niet de inzet, maar hoogstens de uitkomst zijn van de onderhandelingen over verdragswijziging. Versterkte samenwer-

kingsverbanden, waaraan een of meer lidstaten (nog) niet meedoen, zijn alleen aanvaardbaar indien:

- het beleidsterrein betreft die dringend om een Europese aanpak vragen;
- geen enkele lidstaat onvrijwillig wordt uitgesloten van deelname;
- geen vaste kerngroep van lidstaten ontstaat;
- de bevoegdheden van de Europese instellingen, de gemeenschapsbegroting en de positie van de kleinere lidstaten niet worden aangetast;
- voor nieuwe lidstaten een in tijd beperkte overgangsregeling nodig is.

Lidstaten moeten het recht krijgen om uit de EU te treden.

Wijzigingen van het Verdrag dienen te worden onderworpen aan een referendum onder alle Unieburgers, voorafgaand aan de nationale ratificatieprocedures. Zo niet, dan dient in elk geval Nederland een referendum te houden over het nieuwe Verdrag.

Lijsttrekkersreferendum

In december 1991 heeft het partijcongres van GroenLinks besloten dat de lijsttrekker bij de Tweede-Kamerverkiezingen per referendum wordt gekozen. Aan het referendum doen alle leden mee. Als het referendum geen geldige uitslag oplevert, wordt de lijsttrekker gekozen door het congres.

Voor de verkiezingen van mei 1994 is het lijsttrekkersreferendum voor het eerst gehouden. De ervaringen ermee zijn niet onverdeeld gunstig. Het is de vraag of dit instrument aan zijn doel beantwoordt en of het wel moet worden gehandhaafd. Het partijbestuur heeft deze vraag inmiddels ontkennd beantwoord. De opvatting dat het lijsttrekkersreferendum beter kan worden afgeschaft, is op 20 april door de partijraad in meerderheid ondersteund. Aan het congres wordt een definitieve uitspraak gevraagd.

Argumenten voor

Door de invoering van het lijsttrekkersreferendum kunnen alle leden van GroenLinks meebeslissen over de vraag wie vier jaar lang het politieke gezicht van de partij in de Tweede Kamer zal zijn. Dat is de maximale vorm van partijdemocratie. GroenLinks kan zich daarmee in gunstige zin onderscheiden van de andere politieke partijen en op dit punt extra aantrekkingskracht uitoefenen op de kiezers.

Bezwaren

1. Evaluatie verkiezingsuitslag

Na de verkiezingen van mei 1994 zijn in *'GroenLinks laat het niet zo!'* - *Evaluatierapport Tweede-Kamerverkiezingen* (oktober 1994) onder meer de volgende conclusies geformuleerd:

'De partij is fors tekortgeschoten in de manier waarop de wisseling van het politiek leiderschap werd bege-

leid. Dit is zowel de vorige Tweede-Kamerfractie als het partijbestuur aan te rekenen. Als gevolg hiervan ontstond onnodig een vacuüm.'

'Mede tegen deze achtergrond heeft het lijsttrekkersreferendum een weinig positieve invloed gehad op het verloop van de campagne. Het ontbrak hierbij aan leiding van het partijbestuur. Het referendum werd op een te laat tijdstip gehouden en er deden te veel (deels ongeschikte) kandidaten mee. Bovendien werden in de strijd om het lijsttrekkerschap de meningsverschillen tussen de kandidaten opgeklopt. Door de nipte overwinning van één der duo's kon het beeld ontstaan van een intern verdeelde partij. Al met al heeft het lijsttrekkersreferendum niet voldaan aan de verwachtingen.'

Verder werd nog gewezen op de verwarring die door het duo-lijsttrekkerschap werd geschapen.

2. Ervaringen kandidatencommissie Tweede Kamer

De organisatie van het lijsttrekkersreferendum en de vaststelling van de uitslag is opgedragen aan de Kandidatencommissie Tweede Kamer. Deze commissie meldt in haar evaluatie dat ze met de volgende complicaties werd geconfronteerd:

'Onvoorziën was ten eerste het aantal kandidaten dat zich voor het lijsttrekkerschap aandiende: er kon uit 7 alternatieven gekozen worden. De commissie realiseerde zich dat het welslagen van het referendum hiermee gevaar liep: de kans op een geldige uitslag (d.w.z. een winnaar met meer dan 50 procent van de stemmen) is in zo'n situatie immers niet groot. Zij besloot tot het houden van een tweede referendum waarbij gekozen kon worden tussen de twee best geëindigde kandidaten uit de eerste ronde. Dit besluit was in strijd met de tekst van het huishoudelijk re-

glement, maar werd desondanks terwille van hogere belangen (nl. de deelname van alle partijleden en een duidelijke uitslag) doorgevoerd. Het partijbestuur en de GroenLinkse Raad committeerden zich aan deze oplossing. (...) Als gevolg van het inlassen van een tweede referendumronde werd het eerste referendum vervroegd en werd afgeweken van de voor de beantwoording voorgeschreven termijn.

Enkele deelnemende kandidaten voldeden naar het (niet weersproken) oordeel van de commissie niet aan de voor het lijsttrekkerschap geldende criteria. Het is gewenst de drempel die geldt bij de kandidaatstelling voor het lijsttrekkerschap te verhogen, zodat aangetoond wordt dat kandidaten over een groter draagvlak in de partij beschikken dan dat van enkele afdelingen of van een beperkte groep partijleden.

Eveneens onvoorzien was het fenomeen "duo-listtrekkerschap". Ondanks het onmiskenbare feit dat een lijsttrekker plaats 1 op de kandidatenlijst inneemt en dus per definitie één persoon is, presenteerden zich twee koppels die zich als duo voor het lijsttrekkerschap aanboden. Omdat elk van hen zijn/haar lot aan dat van de partner verbond, werd hiermee een claim gelegd op de plaatsen 1 en 2 van de kandidatenlijst. Een formele regeling voor de deelname van duo's (te treffen door een extra congres) is door het partijbestuur en de partijraad afgewezen. Ook op dit punt is gehandeld in strijd met het huishoudelijk reglement. (...)

Er is enige grond voor de veronderstelling dat de deelname van duo's aan het referendum in het nadeel heeft gewerkt van kandidaten die zich als eenling beschikbaar stelden. Hetzelfde geldt voor de taxatie dat het referendum meer heeft gewerkt als populariteitspoll dan als een afgewogen keuze voor de beste kandidaat.

Overigens kan de deelname aan beide referenda goed genoemd worden: aan de eerste ronde deed 61,5 procent van de partijleden mee en aan de tweede 72 procent (...).

3. Financiën

Voor de uitvoering van het lijsttrekkersreferendum was geen post opgenomen in de begroting. De kosten bedroegen f 90.000,-, afgezien van personeelskosten. Dat heeft aanzienlijk bijgedragen aan de financiële tekorten over 1993 en 1994.

Congressuitspraken november 1994

Het congres van GroenLinks heeft zich op 26 november 1994 bezonnen op de verkiezingsuitslag van 3 mei daaraan voorafgaand, en vervolgens onder meer de volgende aanbevelingen vastgesteld.

11. De lijsttrekker dient ruim voor de start van de Tweede-Kamerverkiezingscampagne bekend te zijn. Dit moet met name gebeuren bij de wisseling van het leiderschap, zodat de nieuwe lijsttrekker voldoende tijd en mogelijkheden heeft om een vertrouwensrelatie met de potentiële kiezers op te bouwen. De lijsttrekker dient nauwelijks betrokken te zijn bij de op-

stelling van het campagneplan.

12. Het lijsttrekkersreferendum blijft voorsnig gehandhaafd. Het partijbestuur dient een open discussie te initiëren over de vraag hoe dit instrument optimaal kan functioneren, dan wel of een eventueel alternatief wenselijk is waarbij ledenparticipatie voldoende tot zijn recht komt.

13. Het duo-listtrekkerschap verdient geen herhaling. (...)

Ontwikkelingen sindsdien

GroenLinks heeft zich sinds eind 1994 goed hersteld. Het optreden van de Tweede-Kamerfractie en in het bijzonder van de fractievoorzitter wordt in en buiten de Kamer algemeen gewaardeerd. Het politiek leiderschap is binnen GroenLinks niet omstreden en een wisseling valt niet te verwachten. Er tekent zich geen verschil van mening af over de vraag wie de volgende lijsttrekker moet worden.

Het congres kiest

Er zijn argumenten aan te voeren om een stap verder te zetten dan de voorzichtige congresuitspraak dat het lijsttrekkersreferendum voorsnig blijft gehandhaafd. Inmiddels is er namelijk een alternatief zoals in de boven geciteerde congresuitspraak werd bedoeld ('waarbij ledenparticipatie voldoende tot zijn recht komt'), door de invoering van het 'indirecte ledencongres'. Daarmee is de samenstelling van het congres verbreed: het wordt niet meer gevormd door een beperkt aantal afgevaardigden, maar elk lid van GroenLinks heeft de mogelijkheid zich door zijn/haar afdeling als stemgerechtigd deelnemer naar het congres te laten afvaardigen en dus ook mee te beslissen over de samenstelling van kandidatenlijsten.

Een bijkomend voordeel van verkiezing van de lijsttrekker door het congres is dat daar discussie wordt gevoerd en argumenten worden uitgewisseld. Dit biedt de mogelijkheid dat er - gehoord de discussie - consensus groeit, voorzover die nog niet bestaat. De kans daarop is veel kleiner wanneer individuele partijleden op afstand een schriftelijke stem uitbrengen.

De ervaring heeft duidelijk laten zien hoe makkelijk een referendum over personen het ongewenste beeld van een verdeelde partij kan oproepen. Er valt veel te zeggen voor de conclusie dat een referendum beter niet over personen kan gaan, maar vooral geschikt is als instrument om een keuze over zaken voor te leggen.

Verder is een lijsttrekkersreferendum alleen mogelijk bij reguliere verkiezingen: de voorbereiding ervan moet zeker een jaar voor de verkiezingsdatum beginnen. In het geval van vervroegde verkiezingen (die er sinds 1945 vaker geweest zijn dan gewone) is het instrument door tijdgebrek niet bruikbaar. Dit levert dan een grillig beeld op: de ene keer wordt er wel een lijsttrekkersreferendum gehouden, de andere keer niet.

Voorstel van het

partijbestuur

Het partijbestuur stelt op grond van bovenstaande overwegingen voor om de lijsttrekker voor de Tweede-Kamerverkiezingen voortaan te laten kiezen door het congres, evenals dit gebeurt met de andere kandidaten voor de Tweede Kamer.

Dit betekent dat uit artikel 48 van het huishoudelijk reglement de leden 2, 3 en 4 worden geschrapt.

De huidige tekst van artikel 48 luidt:

1. Het partijbestuur bepaalt:

a. het aantal namen op de kandidatenlijst, met inachtneming van het maximum dat de Kieswet voorschrijft;

b. het aantal namen dat als eerste voorkomt op alle per kieskring in te dienen lijsten (zogenaamde kopplaatsen).

2. De verkiezing van de lijsttrekker geschiedt bij besluitvormend referen-

dum. De kandidatencommissie treedt daarbij op in plaats van de in artikel 18 genoemde commissie. Artikel 19 is van gelijke toepassing.

3. De uitkomst van het referendum wordt geacht een voor de partij geldend besluit te zijn, mits ten minste de helft van de leden heeft deelgenomen aan de verkiezing. Diegene is gekozen tot lijsttrekker op wie het meeste aantal geldige stemmen doch ten minste de helft van het totaal aantal uitgebrachte geldige stemmen is uitgebracht.

4. Indien er geen geldige uitslag is bereikt, geschiedt de verkiezing van de lijsttrekker door het congres, voortgaande aan de verkiezing van de overige kopplaatsen. Hierbij is artikel 41 van toepassing.

5. De verkiezing voor de kopplaatsen geschiedt door het congres. (...)

Verklarende woordenlijst Europa-resolutie

EMU = Economische en Monetaire Unie Het project dat in 2002 ertoe moet leiden dat er een Europese munt - de Euro - in onze knip zit. De deelnemende EU-lidstaten hebben dan een gemeenschappelijk monetair beleid onder leiding van de Europese Centrale Bank in Frankfurt. De totstandkoming van de EMU staat minutieus beschreven in het Verdrag van Maastricht, waaronder de criteria waaraan de staatshuishoudboekjes van de lidstaten die tot de EMU willen toetreden moeten voldoen. De beslissing daarvoor valt in 1998. De weg naar de EMU bestaat uit drie fasen; we zittten momenteel midden in de tweede fase.

EP = Europees Parlement Het parlement van de EU. Wordt sinds 1979 iedere vijf jaar direct verkozen. Heeft 626 leden, waaronder 31 Nederlanders. Houdt per jaar elf weken zitting in Straatsburg en doet de rest van zijn werk in Brussel. Bezit aanzienlijk minder macht dan de meeste nationale parlementen, maar krijgt tot nu toe wel bij iedere verdragswijziging meer wetgevende en controlerende bevoegdheden.

EU = Europese Unie Deze naam is ingevoerd met het Verdrag van Maastricht (officiële naam: Verdrag betreffende de Europese Unie) in 1993. Daarvoor luidde de naam EG (Europese Gemeenschappen) en daarvoor EEG (Europese Economische Gemeenschap). Lidstaten zijn: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Europese Commissie Telt twintig leden, twee uit elke grote lidstaat, één uit elke kleinere lidstaat. Voorzitter is de Luxemburger Santer. Van den Broek is de Nederlandse Commissaris. De Commissie is het dagelijkse bestuur van de EU, gevestigd in Brussel. Zij heeft het recht om nieuw beleid en nieuwe wetgeving voor te stellen. Besluiten daarover neemt echter de Raad van Ministers, op sommige terreinen samen met het EP. Commissie en Raad van Ministers samen zou je de Europese 'regering' kunnen noemen. De Commissie wordt gecontroleerd door het EP.

Gekwalificeerde meerderheid Extra zware meerderheid, ongeveer tweederde. Iedere lidstaat heeft een aantal stemmen in de Raad van Ministers (variërend van 2 voor Luxemburg tot 10 voor Duitsland). Afhankelijk van het beleidsterrein moet de Raad soms bij unanimitie beslissen, soms bij gekwalificeerde meerderheid. Voordeel van gekwalificeerde meerderheid is dat een veto van een lidstaat niet alles verlamt. De stemproceduur zorgt voor een aanvaardbaar evenwicht tussen kleine en grote lidstaten.

IGC = Intergouvernementele Conferentie Langdurige serie besprekingen om wijzigingen van het EU-verdrag voor te bereiden. Intergouvernementeel, omdat er uit iedere lidstaat een regeringsvertegenwoordiger zit te

onderhandelen. Bij de huidige IGC is dat voor Nederland staatssecretaris van Buitenlandse Zaken Patijn.

NAVO = Noord-Atlantische Verdragsorganisatie Veiligheids- en defensieorganisatie met een eigen commandostructuur en veel middelen. Opgericht in 1949. Heeft zestien leden: VS, Canada, Turkije en de meeste West-Europese landen. Veel Oost-Europese landen hebben inmiddels een partnerschaps-overeenkomst met de NAVO. De NAVO verkeerde aan het eind van de Koude Oorlog in verwarring, maar lijkt nu te overleven mede dankzij de vredesoperaties die zij uitvoert in opdracht van de VN in ex-Joegoslavië.

NGO = Non-Gouvernementele Organisatie Niet-overheidsorganisatie die zich wel niet de politiek bemoeit. Variërend van vakbonden en werkgeversorganisaties tot vrouwenlobby's en milieugroepen.

OVSE = Organisatie voor Vrijheid en Samenwerking in Europa Heette vroeger CVSE. Alle Europese landen, Canada en de VS zijn lid. Bemoeit zich met de veiligheid in Europa en humanitaire kwesties. Doet veel aan conflictpreventie in Oost-Europa bij spanningen tussen landen. De Nederlander Max van der Stoep doet daar als Hoge Commissaris veel geruisloos goed werk. De OVSE heeft weinig menskracht en middelen.

Raad van Ministers Het machtigste orgaan van de EU. Neemt alle belangrijke besluiten. Achter gesloten deuren, zonder veel openbare verantwoording achteraf. Daarmee moeilijk controleerbaar door de nationale parlementen. Sinds het Verdrag van Maastricht moet de Raad op sommige terreinen wel de deelname van het Europees Parlement aan het besluitvormingsproces velen. De samenstelling van de Raad van Ministers verschilt al naar gelang het onderwerp. Gaat het over verkeer, dan zitten de vijftien Jorritsma's uit de lidstaten om de tafel. Niet te verwarren met de Europese Raad (ook wel Eurotop genoemd), waar de regeringsleiders van de lidstaten halfjaarlijks in beslotenheid de grote lijnen uitzetten en vaak ook ruzies beslechten.

Richtlijn Europese wet. Heet richtlijn omdat hij door de lidstaten omgezet moet worden in nationale wetgeving.

WEU = West-Europese Unie Veiligheids- en defensieorganisatie. Heeft vanaf 1955 tot het Verdrag van Maastricht voornamelijk een sla-pend bestaan geleid. Is in dat Verdrag genoemd als defensiepoot van de Europese Unie. Of die er ooit komt, staat bij de huidige IGC ter discussie. De WEU is tevens de beoogde Europese pijler binnen de NAVO, die NAVO-acties zou kunnen uitvoeren wanneer de Amerikanen niet meedoen. De WEU heeft geen eigen troepen en beperkte middelen. Lid zijn de meeste West-Europese landen; veel andere Europese landen hebben de status van partner of waarnemer.